

การเป่าแคนประกอบลำคอนสแหว้น ในแขวงสะหวันนะเขต
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
Khane Accompaniments of Lam Khonsawan
Performing Arts in Sawannakhet Province
Laos People's Democratic Republic

ปิยะนันท์ แนวคำดี*¹, ธนบุญย์ สินทร²

Piyanan Nawkamdee, Thanaboon Sinthorn²

บทคัดย่อ

การเป่าแคนประกอบศิลปะการแสดงประเภทการลำประจำในแต่ละท้องถิ่น ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แขวงสะหวันนะเขต โดยศิลปะการลำ ที่เป็นวัฒนธรรมประจำแขวงมีอยู่ 4 ทำนอง ประกอบด้วยลำบ้านซอก ลำคอนสแหว้น ลำภูไท และลำตั้งหวาย บทความนี้ผู้เขียนได้เลือกการเป่าแคนประกอบลำคอนสแหว้นมาเพื่อศึกษาวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อวิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสแหว้น 2) วิเคราะห์การเป่าแคนประกอบลำคอนสแหว้น ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเก็บข้อมูลภาคสนามและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกต จัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า 1) ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสแหว้น หมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ระบบเสียง มี 5 เสียง อยู่ในลายแคนทางสั้นเหมือนกัน และเป็นทำนองอันเดียวกัน ทำนองหลักของแคนมีลักษณะเป็นทำนองสั้น ๆ 4 จังหวะ และพัฒนาทำนองหลักแบบการขยายทำนอง อีกทั้งมีการประดับตกแต่งทำนอง ด้วยการพรมนิ้ว (Trill) 2) การเป่าแคนประกอบลำคอนสแหว้น หมอแคนเป่าแคนเป็นประโยค ประโยคละ 4 จังหวะ หมอลำเริ่มลำเข้าที่จังหวะสุดท้ายจากประโยคของทำนองแคน

* corresponding author, email : bill12sax@gmail.com

¹⁻² อาจารย์สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹⁻² Lecturer in Music, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Mahasarakham University

คำสำคัญ : การเป่าแคนประกอบลำ / ลำคอนสะหวัน / ทำนองแคน

Abstract

Khane Accompaniments of Lam Khonsawan Performing arts in Sawannakhet Laos PDR. The art of Lam is a provincial culture with 4 styles Include; Lam Ban Sok, Lam Khonsawan, Lam Phu Thai and Lam Tang Wai. This article, the author has chosen to Khane Accompaniments of Lam Khonsawan to study and analyze with the objectives as follows 1) To analyze the sound system and melody Khane Accompaniments of Lam Khonsawan. 2) To Analyze Khane Accompaniments of Lam Khonsawan Performing arts in Sawannakhet Laos PDR. By collecting field data and collecting data from interviews and observations. Data preparation and data analysis By presenting the descriptive research findings The study indicated that 1) The sound system and melody Khane Accompaniments of Lam Khonsawan of Mo-lam for men and women, have 5 voices which are in the same short pattern and are the same. Melody of Khane is characterized by a short 4 Meter and develops an extended main melody. As well as to decorate the melody with trill. 2) Khane Accompaniments of Lam Khonsawan, Mo-Khane accom khane in sentence 4 meter sentence. Mo lam began to move to the last moment from the sentence of melody

Keywords: Khane Accompaniments of Lam / Lam Khonsawan / Melody Khane

บทนำ

แคน เป็นเครื่องดนตรีที่นิยมใช้เป่าประกอบการลำของหมอลำ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แขวงสะหวันนะเขต มีทำนองลำประจำท้องถิ่นอยู่ 4 ทำนอง ได้แก่ ลำบ้านซอก ลำคอนสะหวัน ลำภูไท และลำตั้งหวาย บทความนี้ผู้เขียนเลือกการเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน มาวิเคราะห์ระบบเสียง

และทำนองแคนรวมถึงการเป่าประกอบการลำคอนสแหว้น แขวงสหวั้นนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่ง Prof. Dr.Terry E. Miller ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหมอลำ หมอแคนรวมถึงระบบเสียงแคน ทั้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และภาคอีสานของประเทศไทย นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจริญชัย ชนไพโรจน์ ได้เขียนบทความ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบนี้ว่ามีกับระบบเสียงแคน รวมถึงทำนองแคน มีเนื้อหา ดังนี้ (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2561 : 54)

ดนตรีพื้นเมืองของลาวมีการปรับเสียงในลักษณะเดียวกันกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยยึดแคนเป็นหลัก ซึ่งมี 7 เสียงในหนึ่งช่วงคู่แปด ในเสียงขั้นคู่ตรงกับ Diatonic Scale ของดนตรีสากลคือ A-B-C-D-E-F-G เสียงที่สูงขึ้นที่หนึ่งช่วงคู่แปดของแคนจะเป็นเสียงเดียวกัน

ภาพที่ 1 ระดับเสียงแคน 7 เสียง
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

ในทางทฤษฎีโดยทั่วไป ผู้เล่นแคนในลาวจะใช้คำศัพท์ที่รู้จักกันกับผู้เล่นแคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ดังนั้น คำศัพท์ในทางทฤษฎีของผู้เล่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จึงมีรูปแบบที่มาจากลาว (Terry E. Miller, 2008 : 183-193)

แคนแปด เป็นแคนมาตรฐาน เพราะนิยมใช้เป่าประกอบการหมอลำกลอนและหมอลำซิ่ง ซึ่งแพร่หลายที่สุดในภาคอีสานของประเทศไทย และนิยมใช้เป่าประกอบขับและหมอลำในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่เรียกว่าแคนแปด เพราะมีลูกแคนอยู่ 8 คู่ มีเสียง 16 เสียง ซึ่งจัดเรียง ดังนี้

ภาพที่ 2 ระบบเสียงแคนด้านซ้าย
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

ภาพที่ 3 ระบบเสียงแคนด้านขวา
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

ความสัมพันธ์ของมือนิ้วและระบบเสียงแคน

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ของมือนิ้วและระบบเสียงแคน

นิ้วมือซ้าย	เสียง	ลำดับลูกแคน	เสียง	นิ้วมือขวา
โป้ง	C	1	A	โป้ง
ชี้	B	2	C	ชี้
ชี้	D	3	G	ชี้
กลาง	E	4	A	กลาง
กลาง	F	5	b	กลาง
นาง	G	6	A	นาง
นาง	f	7	E	นาง
ก้อย	.g ¹	8	.a ¹	ก้อย

ลายแคนหรือระบบเสียงแคน

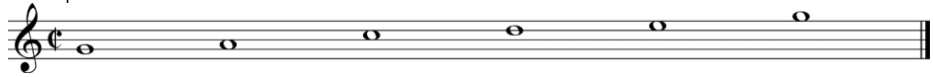
แม้แคนมีระบบเสียงครบ 7 เสียง ตามระบบ Diatonic Scale เหมือนอย่างดนตรีตะวันตก แต่ในลายทำนองแคนจะประกอบด้วยเสียงเพียง 5 เสียงเท่านั้น โดยลายแคนทั้งหมดมีอยู่ 6 ลาย และแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มลายแคนที่เป่าประกอบกับลำทางสั้น เช่น ลำกลอน ลำเตี้ยหัวโนน ตาล มี 3 ลาย คือ ลายโป้ซ้าย ลายสุดสะแนน ลายสร้อย ดังนี้

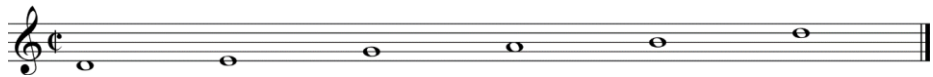
ลายโป้ซ้าย ประกอบด้วยเสียงโด เร ฟา ซอล ลา โด

ลายสุดสะแนน ประกอบด้วยเสียงซอล ลา โด เร มี ซอล

ลายสร้อย ประกอบด้วยเสียงเร มี ซอล ลา ที เร

ภาพที่ 4 ลายแคนทางสั้น

(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

2. กลุ่มลายแคนที่เป่าประกอบกับลำทางยาว เช่น ลำล่อง ล่องโขง มี 3 ลาย คือ ลายน้อย ลายใหญ่ ลายเซ ดังนี้

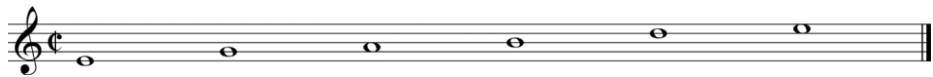
ลายน้อย ประกอบด้วยเสียงเร ฟา ซอล ลา โด เร

ลายใหญ่ ประกอบด้วยเสียงลา โด เร มี ซอล ลา

ลายเซ ประกอบด้วยเสียงมี ซอล ลา ที เร มี

ภาพที่ 5 ลายแคนทางยาว

(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

ลายแคนในแต่ละกลุ่มนั้นมีทำนองอันเดียว แต่ในทางปฏิบัติจะมีทำนองและลีลาที่ผิดเพี้ยนแตกต่างกันไปบ้าง เนื่องจาก 1) ผู้เป่ามีความชำนาญในการใช้นิ้วไม่เพียงพอและไม่เท่ากันในแต่ละลาย ลายไหนที่ใช้มากก็จะชำนาญ 2) เป็นเพราะเสียงหลักของแคนแต่ละลายอยู่ในช่วงเสียงที่ต่างกัน ทำให้แนวทางในการดำเนินทำนองแตกต่างกัน จึงจะเกิดความไพเราะและมีเสน่ห์ (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2561 : 54)

การลำในท้องถิ่นต่าง ๆ ของหมอลำหมอลำอาวโสของลาว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน นิยมลำด้วยการด้นกลอนสดด้วยปฏิภาณ ไม่ว่าจะเป็นการขับซ้ำเหนือขับเซียงขวาง ขับงึม ลำมหาชัย ลำคอนสะหวັນ ลำบ้านซอก ลำสีพันดอน การด้นกลอนสดด้วยปฏิภาณในการลำประเภทต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ นับเป็นสิ่งที่นำมาหัตถ์จรรยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการด้นในการลำสีพันดอน เพราะการด้นกลอนสดในลำประเภทอื่น เป็นการลำด้วยบทพญาสั้น ๆ สลับกันระหว่างหมอลำชาย-หญิง มีจังหวะลีลาค่อนข้างแข็งซ้ำ ทั้งยังมีการแทรกสลับของเสียงแคน (Chonpairot:1990, 112-120) เพลงขับ-ลำพื้นบ้าน เป็นบทเพลงประเภทขับร้องบรรเลงที่มีท่วงทำนองท้องถิ่นของแขวงต่าง ๆ เช่น ขับทุ่มหลวงพระบาง ซึ่งเป็นทำนองพื้นถิ่นของแขวงหลวงพระบาง ลำคอนสะหวັນ เป็นทำนองพื้นถิ่นของชาวแขวงสะหวันนะเขต (เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี, 2551: 58)

นอกจากนี้ยังมีนักวิจัยและนักวิชาการในประเทศไทยและต่างประเทศที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหมอลำ หมอลำแคน ทั้งในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และภาคอีสานของประเทศไทย หลากหลายประเด็น เช่น Compton, Carol. (1975) ศึกษาลำคอนสะหวັນ : แบบดั้งเดิมและร่วมสมัย นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับหมอลำหมอลำแคน เช่น งานวิจัยเรื่อง Lam Khon Sawan : A Vocal Genre of Southern Lao PDR. (Chonpiarot, 1990) งานวิจัยเรื่อง แคนของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : การแพร่กระจาย และแนวทางการสืบทอดและพัฒนา (สุรพล เนสุสินธุ์, 2555) งานวิจัยเรื่องการขับลำท้องถิ่นในภาคกลางของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ณัฐธณมภรณ์ พงษ์นิล, 2555) การเป่าแคนประกอบลำบ้านซอกแขวงสะหวันเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (โยธิน พลเขต, 2557) และบทความวิชาการเรื่องกลอนขึ้นในกลอนลำทางสั้น กลอนลำทางยาวฉันทลักษณ์ เนื้อหา (เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2562) จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยของท่านผู้รู้ตามที่กล่าวมาข้างต้น และศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเทปบันทึกเสียงการลำคอนสะหวันลำโดยหมอลำบุญตอง อินศรีเชียงใหม่กับหมอลำพิมมะสอน และหมอลำแคน ซึ่งหมอลำแคนเดี่ยวเป่าประกอบการลำของหมอลำทั้งคู่ ผู้วิจัยสังเกตประเด็น ความเหมือนและความแตกต่างในทำนองแคน ซึ่งมีทำนองสั้น ๆ หมอลำแคนเป่าแคนทำนองเดิมวนซ้ำกลับไปมา ทำนองเริ่มต้นและจบด้วยลายแคนทางสั้น (Major Scale) แต่การเคลื่อนที่ของทำนองมักดำเนินเข้าหาเสียงแรก (Tonic)

ของลายแคนทางยาว (Minor Scale) จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเป่าแคน ประกอบลำในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยเกิดความชอบในเสน่ห์ เสียงลำและสำเนียงเสียงแคนลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องการเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มุ่งวิเคราะห์ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสแตนท์ 2) วิเคราะห์ การเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องการเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้เขียนได้ทำการศึกษาข้อมูลในลักษณะ การวิจัยเชิงคุณภาพ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ณ บ้านแก่งหินสูง เมืองโกสอน- พมวิทาน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์และบันทึกภาพและเสียง การเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ โดยหมอแคนหมอแคนบุญเถา ลินลาวงและหมอลำสีทน แคนสแตนท์ จัดกระทำ ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล 2 ประเด็นดังนี้ 1) วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่ ใช้เป่าประกอบลำคอนสแตนท์ 2) วิเคราะห์การเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยนำเสนอผลการ ศึกษาวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

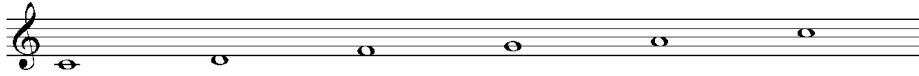
ผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องการเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มุ่งวิเคราะห์ 2 ประเด็น ดังนี้ 1) วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสแตนท์ 2) วิเคราะห์ การเป่าแคนประกอบลำคอนสแตนท์ แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ผลวิเคราะห์พบว่า

1. วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสแตนท์ หมอแคนนิยมใช้แคนเต้าเดียวเป่าประกอบการหมอลำทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

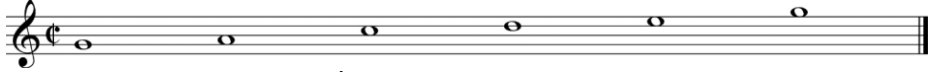
แต่ใช้ลายแตกต่างกัน เพราะหมอลำฝ่ายชายมีระดับเสียงโทนค่อนข้างต่ำ นิยมใช้ลายแคนโป้ซ่ายเป็นลายที่มีระดับเสียงสูงเป่าประกอบ ส่วนหมอลำฝ่ายหญิงมีระดับเสียงร้องสูง ใช้ลายสุดสะแนณดังนี้

1.1 ลายโป้ซ่าย (Posai mode) คือลายใช้เป่าประกอบลำคอนสะหวันของหมอลำฝ่ายชาย มีเสียง 5 เสียง ประกอบด้วยเสียงโด เร فا ซอล ลา โด เสียงโด คือ เสียงแรกและเสียงหลัก (Tonic) ของลายโป้ซ่าย

ภาพที่ 6 ระบบเสียงลายโป้ซ่าย
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

1.2 ลายสุดสะแนณ (Sutsanan mode) คือลายใช้เป่าประกอบลำคอนสะหวันของหมอลำฝ่ายหญิง มีเสียง 5 เสียง ประกอบด้วยเสียงซอล ลา โด เร มี และซอล เสียงซอล คือ เสียงแรกและเสียงหลัก (Tonic) ของลายสุดสะแนณ

ภาพที่ 7 ระบบเสียงลายสุดสะแนณ
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

1.3 ทำนองหลักของแคน ทำนองแคนลำคอนสะหวันที่เป่าประกอบหมอลำทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ทั้งสองลายจัดอยู่ในลายแคนทางสั้นเหมือนกันและเป็นทำนองอันเดียวกัน แตกต่างที่อยู่ที่คนละลาย มีลักษณะทำนองสั้น ๆ 4 จังหวะหลายทำนอง เริ่มจากเสียงโด ซอล ซึ่งเป็นเสียงเสพ (Drone) ทำหน้าที่ประสานเสียงและยืนพื้นของทำนอง ทำนองถูกประดับตกแต่งทำนองด้วยการพรมนิ้ว (Trill) การเป่าแคนลำคอนสะหวันหมอลำจะเป่าลมค่อนข้างยาว จะเปลี่ยนการเป่าลมวลีละครึ่ง ประกอบกับเสียงแคนที่มีความดัง-เบาอยู่เป็นระยะ ทำนองจึงนุ่มนวลอ่อนหวาน

ภาพที่ 8 ทำนองหลักหมอลำฝ่ายชาย
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

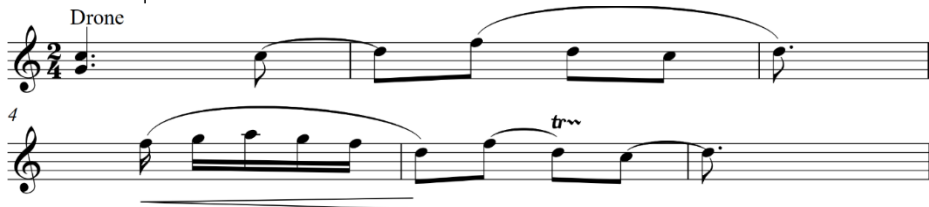

ภาพที่ 9 ทำนองหลักหมอลำฝ่ายหญิง
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

เนื่องจากทำนองแคนลำคอนสะหวันที่เป่าประกอบหมอลำทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เป็นทำนองอันเดียวกันเพียงแตกต่างกันที่ลายหรือบันไดเสียง ขั้นตอนการวิเคราะห์และการเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน ผู้เขียนจึงวิเคราะห์และยกตัวอย่างเฉพาะการเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวันของหมอลำฝ่ายชายดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการวิเคราะห์ทำนองผู้เขียนพหามีความรู้ ความเข้าใจเรื่องระบบเสียงและทำนองแคน รวมถึงสามารถเป่าแคนได้ในระดับหนึ่ง จึงได้ทำการวิเคราะห์ประกอบกับการปฏิบัติเป่าแคนเพื่อค้นหาทำนองหลักทำนองหลักของทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสะหวัน พบว่า ทำนองหลักและการพัฒนาทำนองมาจากประโยคสั้นๆ 2 ประโยค ดังนี้

ภาพที่ 10 ประโยคย่อยของทำนองหลัก
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

1.4 การพัฒนาทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสะหวัน ซึ่งพัฒนาจากทำนองหลัก เช่น การขยายทำนองหลัก ขยายจังหวะของทำนอง เลียนแบบทำนองหลัก หมอแคนเป่าแคนเป็นทำนองสั้นๆ หลายทำนอง แล้วจึงเลือกมาเป่าเป็นการดำเนินทำนอง ผู้เขียนขอเขียนโน้ตเพื่อประกอบการอธิบายการพัฒนาทำนองหลักเป็นประโยค ๆ ของทำนองแคน

ภาพที่ 11 การพัฒนาทำนองหลัก
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

ทำนองแคนเป่าประกอบลำคอนสะหวัน

ภาพที่ 12 ทำนองแคนลำคอนสะหวัน
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

2. วิเคราะห์การเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน แขวงสะหวันนะเขต
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

แคน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าประกอบการลำคอนสะหวันของหมอลำ
ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเฉพาะการเป่าแคนประกอบลำคอน
สะหวันของหมอลำฝ่ายชาย ให้ท่านทราบพอสังเขป ซึ่งเนื้อร้องของหมอลำ เรียกว่า
กลอนลำ

กลอนลำมีโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นฉันทลักษณ์กลอนลำ ซึ่งประกอบไป
ด้วยบท 1 บท มีอยู่ 2 แบบ แบบที่มี 2 วรรค และมี 4 วรรค แต่ละวรรค
มี 7 – 12 คำ กลอนลำหนึ่งวรรคมี 4 จังหวะ และหนึ่งจังหวะประกอบด้วย 1-3 คำ
กลอนลำมีลักษณะเป็นกลอนเย็น กลอนเย็น คือกลอนที่มีเนื้อกลอนยึดเยื้อ เย็นเยื้อ
มีลีลาสำบัดสำนวน นอกจากนี้ยังมีคำบุพบทอยู่หน้าวรรคและคำสร้อยห้อยอยู่ท้าย
วรรค ในกลอนลำมีคำบุพบท คำว่า *มือนี่* และคำว่า *นี้แหละ* เป็นคำสร้อย เพื่อเพิ่ม
ประโยคความหมายของกลอนลำให้สมบูรณ์โครงสร้างของกลอนลำคอนสะหวัน
ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ 1) กลอนขึ้น 2) กลอนหลัก 3) กลอนลง ดังนี้

ตัวอย่างฉันทลักษณ์กลอนลำ

กลอนขึ้น

| อ่อน อ่อน |

| อ่อนอ่อน | แกมน้อง | อ่อนอ่อน |

| คอนสะหวัน | ละม้ายาม | เทื่อละยาม | ให้จำไว้

กลอนหลัก

มือนี่ | สีทนมมา | ละลำให้ | คอนสะหวัน | ได้อ้อยอิน | *นี้แหละ*

| ใผ่ไผ่ยีน | ลำผุ่ข้า | ขอให้เจ้า อายุยีน |

กลอนจบ

โ้ | ละน้อ |

การเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน หมอแคนจะเป่าแคนเป็นประโยค
ประโยคละ 4 จังหวะ เพื่อรอให้หมอลำเตรียมความพร้อม เมื่อหมอลำพร้อมมักลำ
เข้าจังหวะสุดท้ายของประโยคแคน เข้าหาจังหวะที่ 1 ของประโยคต่อไป ดังนี้

1. ทำนองขึ้น

ภาพที่ 13 ความสัมพันธ์ทำนองลำกับทำนองแคนในทำนองขึ้น
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

2. ทำนองหลัก

หมอแคนเป่าแคนเป็นประโยค ประโยคละ 4 จังหวะ หรือประโยคละ 2 ห้องเพลง หมอลำเริ่มลำเข้าที่จังหวะสุดท้ายจากประโยคทำนองแคน ซึ่งทำนองแคนมักจะสัมพันธ์กับทำนองลำและเสียงแคนยังสอดประสานกับทำนองลำ

ภาพที่ 14 ความสัมพันธ์ทำนองลำกับทำนองแคนในทำนองหลัก
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

3. ทำนองลงจบ

ทำนองลงจบมักคล้ายกันกับทำนองขึ้นในด้านทำนอง แต่จะยึดจังหวะให้ช้าลง ในแง่มุมของกลอนลำ ลำคอนสรวนลงจบคล้ายกับการลงจบในลำทางยาวของหมอลำกลอน ภาคอีสาน ประเทศไทย ด้วยคำว่า โอ้ย-ละ นอ

ภาพที่ 15 ความสัมพันธ์ทำนองลำกับทำนองแคนในทำนองลงจบ
(ที่มา: ปิยะนันท์ แนวคำดี, 2562)

อภิปรายผลการวิจัย

การเป่าแคนประกอบลำคอนสรวน ในแขวงสรวนนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มุ่งศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้ 1) วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่ใช้เป่าประกอบลำคอนสรวน 2) วิเคราะห์การเป่าแคนประกอบลำคอนสรวน ในแขวงสรวนนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อภิปรายผล ดังนี้

ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสรวนหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ระบบเสียงแคนอยู่ในกลุ่มลายแคนลำทางสั้นและทำนองแคนเป็นทำนองอันเดียวกัน เสียงทำนองแคนที่เป่าประกอบหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีเสียง 5 เสียง แต่ระดับเสียงต่างกัน หมอลำฝ่ายชายलयไปซ้าย และฝ่ายหญิงलयสุดสะแนน ในด้านระบบเสียงและทำนองสอดคล้องกับโยธิน พลเขต (2557) ทำนองของลายแคนลำบ้านซอกมีประโยคเดียวไม่ซับซ้อน โน้ตแคนที่เป่าประกอบลำบ้านซอกหมอลำฝ่ายชาย ประกอบด้วยเสียง 5 เสียง คือ เสียงโด เร มี ซอล ลา ทำนองแคนมีลักษณะทำนองหลักสั้น ๆ 4 จังหวะ มีการพัฒนาทำนองหลักแบบการขยายทำนองหลัก และยังประดับตกแต่งทำนองด้วยการพรมนิ้ว (Trill) ประเด็นนี้สอดคล้องกับเจริญชัย ชนไพโรจน์ (2562) ด้านการพัฒนาทำนองของแคน กล่าวว่า วัฒนธรรมดนตรีของแต่ละวัฒนธรรมมีทฤษฎีและปฏิบัติของตนเอง องค์ประกอบแบบแผนและวิธีสร้างสรรค์ย่อมต่างกัน โดยธรรมชาติแล้ว เครื่องดนตรีอีสานไม่ว่าจะเป็นแคน พิณ โปงลาง ล้วนเป็นดนตรีประเภทต้นทั้งสิ้น โดยการนำเสียงสำคัญ คือ

เสียงที่หนึ่ง เสียงที่สาม เสียงที่ห้าจากระบบเสียงที่มีอยู่โดยนำเสียงที่มีอยู่มาประดิษฐ์ เป็นวลีย่อย ๆ จำนวนสามเส้า แต่ละเส้าก็พัฒนาเป็นประโยค แล้วนำทั้งสามเส้าเชื่อม เข้ากับบทเพลง เมื่อก่อตัวแล้วก็เคลื่อนตัวไปเสียงที่หนึ่ง แล้วไปเสียงที่สามแต่ไม่มีการกำหนดตายตัวขึ้นอยู่กับผู้เป่าเป็นสำคัญ การเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน หมอแคนเป่าแคนเป็นประโยค ประโยคละ 4 จังหวะ หรือประโยคละ 2 ห้องเพลง หมอลำเริ่มลำเข้าที่จังหวะสุดท้ายจากประโยคทำนองแคน นอกจากนี้ทำนองแคนยังเป็นอินโทรดักซันและริทึมมิกแพทเทิล และยังการสอดประสานกับทำนองลำ สอดคล้องกับโยธิน พลเขต (2557) กล่าวว่า ลำบ้านซอกเป็นต้นกำเนิดของลำคอนสะหวัน และการเป่าแคนประกอบลำบ้านซอก หมอแคนต้องปรับเข้ากับหมอลำ ทั้งจังหวะและทำนอง ทำนองลำทำนองแคนเข้าหากัน โดยมากหมอลำจะลำ 2-4 วรรค จึงจะหยุดเพื่อคิดหาคำที่จะพรรณนาในช่วงต่อไป

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องการเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน ในแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มุ่งศึกษา 2 ประเด็น ดังนี้ 1) วิเคราะห์ระบบเสียงและทำนองแคนที่ใช้เป่าประกอบลำคอนสะหวัน 2) วิเคราะห์การเป่าแคนประกอบลำคอนสะหวัน แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ระบบเสียงและทำนองแคนที่เป่าประกอบลำคอนสะหวัน หมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง อยู่ในลายแคนทางสั้นเหมือนกันและเป็นทำนองอันเดียวกัน ระบบเสียงหมอลำฝ่ายชาย มีเสียง 5 เสียง ประกอบด้วยเสียงโด เร فا ซอล ลา โด เรียกว่าลายโป้ซ่าย (Posai Mode) ระบบเสียงหมอลำฝ่ายชายหญิงมีเสียง 5 เสียง ประกอบด้วยเสียงซอล ลา โด เร มี และซอล เรียกว่า ลายสุดสะแนน (Sutsanan Mode) ทำนองหลักของแคนมีลักษณะเป็นทำนองสั้น ๆ 4 จังหวะ และพัฒนาทำนองหลักจากทำนองแบบด้วยการขยายทำนอง และทำนองถูกประดับตกแต่งด้วยการพรมนิ้ว (Trill) การใช้ลมค่อนข้างยาวในและเปลี่ยนลมในการเป่าแคนวลีละครั้ง ประกอบกับเสียงแคนที่มีความดังและเบา ทำนองแคนจึงมีเสน่ห์ นุ่มนวล อ่อนหวาน

บรรณานุกรม

- เจริญชัย ชนไพโรจน์. (2526). **ดนตรีและการละเล่นอีสาน**. มหาสารคาม :
ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
_____. (2561). **กลอนลำ หมอลำ**. หนังสือประกอบการสัมมนาวิชาการ ขอนแก่น
ลาวศึกษา ในหัวข้อ“แคน”, มนต์เสน่ห์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน – ลาว.
ณ โรงแรมราชวาทิ รีสอร์ทแอนด์ โฮเทล ขอนแก่น, 159-185.
_____. (2562). **กลอนขึ้นในกลอนลำทางสั้นกลอนลำทางยาวฉันทลักษณ์
เนื้อหาและทำนอง**. ในการประชุมวิชาการระดับชาติศรีโคตรบูรณศึกษา
ครั้งที่ 1 “แลสายน้ำโขงกับงานวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา ท้องถิ่น”. ณ ห้อง
ประชุมพนมศิลป์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เขตพื้นที่การศึกษา
มรุกขนคร มหาวิทยาลัยนครพนม ตำบลนาราชควาย อำเภอเมือง จังหวัด
นครพนม, 716- 747.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2551). **ดนตรีลาวเดิม**. ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคม
น้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ณัฐธรรณภรณ์ พงษ์นิล. (2555). **การขับลำท้องถิ่นในภาคกลางของประเทศ
สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- โยธิน พลเขต. (2557). **การเป่าแคนประกอบลำบ้านซอก แขวงสะหวันเขต
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมัยพร ฉ่ำชื่น. (2562). **แปลบทปาฐกถาภาษาอังกฤษ ในหัวข้อ การก้าวข้าม
พรมแดนทางวัฒนธรรมดนตรี** ของ ผศ.ดร.เจริญชัย ชนไพโรจน์. ในงาน
ประชุมวิชาการนานาชาติสภาคอนตริโลก ครั้งที่ 45 คณะศิลปกรรม
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chonpairot, (1990). **Lam Khon Sawan : A Vocal Genre of Southern
Laos**. Doctor’s Thesis, Kent, Ohio : Kent State University.

Compton, Carol J. (1975). **Lam Khon Savan: A Traditional Form and a Contemporary Theme.** Hawaii : University of Hawaii.

Miller, Terry E. (2008). **The Garland Handbook of Southeast Asian Music.** New York : Psychology Press.